

Supervize v sociální práci- PhDr. Jiří Tošner

Zveřejněno 20. prosinec 2017

1. Historie supervize ve světě

Nejstarší základy supervize lze nalézt v roli duchovních učitelů (guruů) a jejich žáků, také v rolích mistrů a učedníků v řemesle, či dokonce ve vedení sokratovského dialogu pomocí vhodných otázek, na které žák hledá odpověď. Jako nástroj podpory učení supervizi rozpracovává ve 20. století zejména andragogika (viz k andragogickým principům v supervizi např. Havrdová, 1999).

Supervize v užším smyslu, jako nástroj zkvalitnění práce, je spojena s vývojem pomáhajících profesí od konce 19. století. Předchůdci dnešních supervizorů plnili již tehdy jak kontrolní, tak administrativní, ale i podpůrnou a pomáhající funkci supervize.

Podnětem pro rozvoj skupinové supervize byl ve 20. letech 20. století kontakt sociálních pracovníků s lékaři. Sociální pracovníci se začali podílet na diskusích nad situací pacientů/klientů v nemocnicích, kde se stávali partnery lékařů informacemi o sociálních okolnostech života pacientů. Z případových konferencí se rozvinula metoda skupinové supervize, v níž se využívá bohatství znalostí a postřehů členů skupiny ke zlepšení práce.

Podnětem pro rozvoj vzdělávacího cíle supervize se stala praktická výuka sociální práce. Doplnování výuky sociální práce praxemi v organizacích vedlo k rozvíjení modelu „mistra a učně“ – zkušenější pracovník (také mentor, konzultant) byl vzorem méně zkušenému, kterého doprovázel při jeho prvních krocích v pracovní roli.

V Evropě se supervize vyvíjela jako součást výcviku v psychoterapii. Supervize v sociální práci se dlouho setkávala s rezervovanou odezvou ze strany pracovníků, kteří v ní cítili ohrožení své autonomie. Postupně se ale rozvinula a od 70. let 20. století dochází v Evropě k postupnému ustavení supervize jako samostatné profese.

2. Historie supervize v ČR

Od 50. let 20. století v tehdy „undergroundové“ skupině psychoanalytiků byla supervize součástí vzdělávání v oboru psychoanalýzy. Se vznikem vzdělávacího systému SUR vedli supervizi ve výcvikových skupinách i supervizi výcvikového týmu vedoucí komunit. V dalších generacích SURu supervidovali práci v komunitách „praotcové“ - Skála, Urban, Rubeš spolu s vedoucími komunit.

V roce 1981 začal být realizován tříletý výcvik ve vedení balintovských skupin, které byly pojímány jako supervizní část vzdělávání v SURu. Výcvik zahrnoval teorii, praxi i sebezkušenost.

V dalších letech pokračovaly výcviky ve vedení balintovských skupin zejména na půdě Pražského psychotherapeutického institutu (PPI). Balintovské skupiny se staly v některých komunitách nástavbou tříleté supervizní části psychotherapeutického vzdělávání.

Po roce 1989 k nám přijíždějí první supervizoři ze zahraničí. Někteří čeští psychotherapeuti absolvují počátkem 90. let 20. století kurzy supervize v rámci Psychotherapeutických týdnů v německém Lindau.

Požadavek supervize se při udělování grantů postupně stává součástí většiny programů v oblasti sociální a zdravotní péče. I když v těchto případech je supervize míněna spíše jako odborný dohled, na řadě pracovišť začíná být realizována jako soustavná supervize pracovních týmů.

V roce 1997 Česká psychotherapeutická společnost (ČPS), zejména pod vlivem Evropské asociace pro psychotherapii (EAP), zařazuje požadavek supervize do akreditace vzdělávacích programů v psychotherapii ve zdravotnictví.

V roce 1997 zahajuje ČPS první mezinárodní výcvik v integrativně pojímané supervizi. Jeho účastníci zvolili ze svých řad skupinu nejaktivnějších účastníků ve složení Marie Henková, Blanka Čepická, Jan Kožnar, Jan Pfeiffer a Antonín Šimek. Tato skupina v průběhu čtyř let navázala kontakty se zahraničními institucemi, podílela se na organizaci dalších kurzů a v lednu 2002 iniciovala vznik Českého institutu pro supervizi (ČIS).

3. Jak se vyvíjí supervize v sociální práci

Začalo to v roce 2008 doporučením k realizaci supervize ve výkladovém sborníku k zákonu o sociálních službách, který doprovázely tehdy zcela nové standardy kvality. Po diskusi organizací, které se zabývají supervizí, byla dohodnuta dočasná vodítka pro uznávání kvalifikace supervizora vycházející z tehdejších požadavků Evropské asociace supervize (ANSE). Organizacemi, jež se na diskusi podílely, byly: ČIS, Fakulta humanitních studií UK (FHS UK), Remedium, Institut koučování a supervize (I-KOS), Institut pro systemickou zkušenost - Management centrum (ISZ-MC), SPIN - sdružení pro videotréning interakcí (SPIN), Česká asociace streetwork (ČAS) a HESTIA - Národní dobrovolnické centrum.

V legislativní úpravě sociálních služeb v té době supervize uvedena nebyla a jako jediný použitelný odkaz připadal v úvahu personální standard kvality sociálních služeb č. 10 Profesní rozvoj zaměstnanců. Jedno z kritérií tohoto standardu uvádí, že „**poskytovatel zajišťuje pro zaměstnance, kteří vykonávají přímou práci s osobami, kterým je poskytována sociální služba, podporu nezávislého kvalifikovaného odborníka.**“ K tomuto kritériu byli tehdy zájemci o supervizi z oblasti sociálních služeb odkazováni.

O tom, jak v praxi běží supervize v sociálních službách, jsme se dozvěděli více díky naší účasti v projektu Podpora transformace sociálních služeb v letech 2011-2013, kdy jsme byli partneři „Národního centra podpory transformace sociálních služeb“. HESTIA tehdy garantovala v projektu proces supervize ve 31 domovech pro osoby se zdravotním postižením (DOZP). V praxi to znamenalo dobrou příležitost zavádět či prohlubovat proces supervize, ve spolupráci s týmem 50 supervizorů ve 31 zařízeních DOZP. Výstupem byla „**Metodika supervize v sociálních službách v podmínkách projektu Podpora transformace sociálních služeb v letech 2011–2013**“.

Vstupní anketa projektu na téma: „*Jaké jsou moje dosavadní zkušenosti se supervizí, resp. se supervizorem/supervizorkou*“ dopadla takto:

Pozitivní postoje	Počet odpovědí
dobré zkušenosti (přínos, náboj k práci, nové pohledy na problémy, pomáhá najít řešení)	220 odpovědí
Jiné postoje	
žádné zkušenosti	170 odpovědí
malé zkušenosti	73 odpovědí
nedostačující zkušenosti (v ničem nepomohla, nepřinesla žádné výsledky)	49 odpovědí
Negativní postoje	
supervizor nedůvěryhodný, závislý na vedení organizace	39 odpovědí

Nároky na kompetence supervizora byly nastaveny podle tehdy platných kritérií, jež schvalovalo MPSV:

- **kopie dokladů o kurzu či výcviku v supervizi v min. rozsahu 150 hodin od některého vzdělavatele - ČIS, FHS UK, Remedium, I-KOS, ISZ-MC, SPIN, ČAS, HESTIA;**
- **profesní CV se zaměřením na práci se skupinovou dynamikou a vedením supervize zejména v sociálních službách;**
- **reference od min. dvou příjemců supervize, z toho alespoň jednoho ze sociálních služeb;**
- **motivační dopis na téma: "Já a supervize v zařízení sociálních služeb".**

Výstupy ze supervizních setkání projektu byly takovéto: obvykle od počátečního ostychu a obav se postoupilo k vytváření vztahu, vyjasňování pravidel, budování důvěry a vzájemného sdílení. Pokud supervize navazovala na předchozí, většina účastníků přicházela již s představou o zakázce a výstupech supervize. Někdy se objevila nedůvěra a odmítavý postoj - supervizi nepotřebujeme. Často šlo o negativní zkušenosti z minulých supervizí či nedostatečnou důvěru mezi pracovníky. Ale po několika setkáních byl patrný posun ke změně, dařilo se pojmenovat slabá místa a otevřít prostor k diskusi. Ve všech případech hrála zásadní roli vzájemná důvěra mezi pracovníky a důvěra mezi pracovníky a supervizorem. Pouze v jednom případě byla práce skupiny ukončena.

Supervize se v projektu transformace ukázala, přes počáteční nedůvěru a obavy v některých zařízeních, jako funkční nástroj:

- **poskytování zpětné vazby o průběhu transformace v jednotlivých zařízeních;**
- **podpory pracovníků sociálních služeb, kteří kromě svých každodenních povinností byli postaveni před proces transformace vzbuzující u řady z nich obavy a nejistotu jak o klienty, tak o svoji profesní roli.**

Projekt navíc přispěl k zavedení supervize do zařízení, kde dosud neprobíhala.

4. Supervize a legislativa

Počátkem roku 2016, kdy se připravovala novela zákona o sociálních službách, se sešli opět zástupci několika organizací zabývajících se supervizí s pracovníky MPSV nad možným zařazením supervize a kvalifikace supervizora do tohoto zákona. Společně vypracovali návrh

odborné kvalifikace supervizora podle Asociace národních organizací supervize v Evropě (ANSE).

Vzdělávání supervizora:

- 300-380 hodin, v délce nejméně dvou let;
- 40 hodin poskytování supervize (pod vedením);
- 40 hodin vlastní supervize (individuální i ve skupině);
- zpracování portfolia dosavadních zkušeností.

Podmínky vstupu do tréninkového programu:

- univerzitní vzdělání (humanitního, sociálního zaměření);
- nejméně 4 roky pracovní zkušenosti v pomáhajících profesích;
- sebezkušenostní výcvik cca 300 hodin;
- vlastní zkušenost se supervizí, 30-60 hodin v různých formách (individuální, týmová, skupinová).

První návrh novely zákona uváděl:

§ 114 Předpoklady k výkonu činnosti supervizora v sociálních službách:

(1) Předpokladem k výkonu činnosti supervizora v sociálních službách je plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost.

(2) Pro posuzování bezúhonnosti a zdravotní způsobilosti zde platí § 110 odst. 2 a 3 obdobně.

(3) Odbornou způsobilostí je vysokoškolské vzdělání získané studiem v magisterském studijním programu humanitního nebo sociálního zaměření, 6 let praxe vykonávané v odborných činnostech podle § 115 odst. 1 nebo § 116a a absolvování nejméně dvouletého kurzu supervize v rozsahu 380 hodin.

V rámci mezirezortního připomínkového řízení k návrhu tohoto paragrafu obdrželo MPSV zásadní připomínky, které uváděly, že stanovení povinné délky výcviku může vést ke snížení dostupnosti supervize, a proto je požadováno vypuštění stanovení počtu hodin povinného výcviku a navýšení délky povinné praxe v sociálních službách, která je poměrně nízká. Podle nejen mého názoru připomínky tohoto směru vyjadřují nepochopení principů a cílů supervize, která není založena na znalostech supervizora daného oboru a praxe v něm, a zároveň vyžaduje poměrně rozsáhlou přípravou na jeho roli.

V průběhu roku 2017, po vypořádání připomínek, zůstal v návrhu tento kompromis: „6 let praxe vykonávané v odborných činnostech podle § 115 odst. 1 nebo § 116a, a to i mimo oblast sociálních služeb a absolvování nejméně dvouletého kurzu supervize v rozsahu 170 hodin.“ Dále bylo navrženo přechodné ustanovení pro supervizory, kteří získali kvalifikaci do doby účinnosti novely a v oblasti sociálních služeb ji do doby účinnosti novely poskytovali. Tito supervizoři by kvalifikaci splňovali a ustanovení navrženého paragrafu by se vztahovalo jen na nové supervizory. Supervizní kurz by mělo akreditovat MPSV.

Novela zákona však do parlamentních voleb nebyla schválena, takže očekáváme v roce 2018 další diskusi.

Zdroje:

- Baštecká, B., Čermáková, V., Kinkor, M. 2016. Týmová supervize. Teorie a praxe. Portál. Praha;
- Havrdová, Z. 1999. Kompetence v praxi sociální práce, Osmium, Praha;
- Hawkins, P., Shohet. R. 2004. Supervize v pomáhajících profesích. Portál, Praha;
- Tošner, J. 2013. Metodika supervize v sociálních službách v podmínkách projektu Podpora transformace sociálních služeb v letech 2011 – 2013. MPSV. Praha;
- Standardy kvality sociálních služeb. Výkladový sborník pro poskytovatele. 2008, MPSV, Praha;
- web ANSE <http://www.anse.eu>
- web ČAS www.streetwork.ecn.cz
- web ČIS <http://www.supervize.eu>
- web ČPS <http://www.psychoterapeuti.cz>
- web EAP <http://www.europsyche.org>
- web EASC <http://www.easc-online.eu>
- web FHS UK, Katedra řízení a supervize <http://krs.fhs.cuni.cz>
- web HESTIA www.hest.cz
- web I-KOS <http://web.quick.cz/i-kos>
- web ISZ-MC <https://isz-mc.cz>
- web Remedium <http://www.remedium.cz>
- web SPIN www.spin-vti.cz
- web SUR <http://www.sur.cz>
- web PPI <http://www.viap.cz>

PhDr. Jiří Tošner

Článek byl vydán v rámci projektu MPSV – „Systémová podpora profesionálního výkonu sociální práce II“, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_017/0003751